

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

La construcció d'un record: la fotografia escolar a l'Escola Primària.

Roser Franco Vidal

Grau en Educació Primària

Any acadèmic 2017-18

DNI de l'alumne: 43479147Q

Treball tutelat per Pere Capellà Simó

Departament d'Arts Plàstiques

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball: fotografia, record, escola, educació, art

Resum

El propòsit del següent treball és, principalment, enumerar els símbols presents a imatges de record escolar de diverses èpoques a diferents escoles, per a analitzar-los posteriorment i d'aquesta manera, apreciar el canvi del sistema educatiu així com els pilars de l'educació en les darreres dècades. També s'inclou una proposta didàctica que el professor pot posar en pràctica amb els seus alumnes, de manera que seran ells els encarregats d'experimentar amb la fotografia, realitzant diverses versions de les imatges de record escolar, en tots els casos hi seran presents els icones anteriorment analitzats, donant-los sempre un significat.

Paraules clau

Educació Primària, Educació Artística, iconografia, record escolar, fotografia.

Abstract

The purpose of the following work is, mainly, to number the icons present in images of school records from different periods, to analyze them later and in this way, appreciate the change in the educational system as well as the pillars of Education in the last decades. It also includes a didactic proposal that the teacher can put into practice with their students, so they will be in charge of experimenting with the photography, doing several versions of the images of scholastic memories, in all the cases will be present the icons previously analyzed, giving them always a meaning.

Key words

Primary Education, Arts, iconography, school memory, photography.

ÍNDIX

1. Introducció.....	4
i. Justificació	4
ii. Objectius	5
iii. Fonts i mètodes	5
iv. Estructura i desenvolupament dels continguts	6
2. Marc teòric	8
3. Creació d'un repertori propi	10
4. Records d'escola	14
5. Conclusió	23
6. Bibliografia	25

1. Introducció

I. Justificació

El present treball pretén analitzar diverses fotografies de record escolar amb el fi de poder extreure'n tota aquella informació que, tal vegada, passa desapercebuda. Mitjançant l'anàlisi d'aquestes imatges i de la iconografia present en elles, podrem entendre i evidenciar els fonaments de l'escola en cada cas.

Quan parlem de la fotografia de record escolar, ens referim, en la majoria de casos, a retrats individuals o grupals en els quals són observables símbols i icones que fan referències a l'àmbit de l'escola, i que canvien alhora que ho fa la història global i, en conseqüència el sistema educatiu. Per tant, aquest és un bon punt de partida per comparar, estudiar i comprendre l'evolució del món escolar.

Tal vegada, aquesta pugui resultar una de les maneres més pràctiques i significatives de comprendre les diferents etapes per els quals ha passat l'escola, ja que, si tenim en compte la societat tan digitalitzada en la que ens trobem, el fet d'analitzar material analògic, contextualitzat i que en molts de casos pot tenir un incentiu emocional (podem analitzar la fotografia d'un familiar), motiva es procés. Així, doncs, serem capaços de reflexionar sobre tot els processos i canvis que ha sofert al llarg de la història i, alhora ens portarà a considerar la situació actual i pensar en el futur.

També, haurem de tenir en compte el moment i context històric en el qual han estat capturades aquestes imatges, ja que, moltes vegades el que es mostra en elles no és un reflex fidel a la realitat, sinó una projecció d'allò que es pretén ser. Per tant, cal fer especial èmfasi a aquest aspecte i tenir-ho present durant tot el procés d'anàlisi, ja que, és important recordar que no tot el que veiem reflectit en les fotografies és el que realment ocorre en la realitat. Per això, durant tot aquest procés valorarem l'objectivitat de les fotografies de record escolar.

Per altre banda, a través d'aquest treball també intentem desenvolupar aspectes relacionats amb l'art i, més concretament amb la fotografia, que moltes vegades es veu dissociada d'aquest àmbit. Per tant, amb la unitat didàctica que proposem en aquest treball tractarem de relacionar la fotografia amb l'art i, a la vegada, amb l'escola, de tal manera que es converteixi en un mitjà de transmissió d'emocions, així com de sentiments.

Per tant, sembla interessant treure dels calaixos aquells vells records i donar-los una segona oportunitat perquè ens contin tots aquells secrets i històries que amaguen, i poder treure'ls el màxim profit, més enllà de decorar un prestatge o omplir caixes.

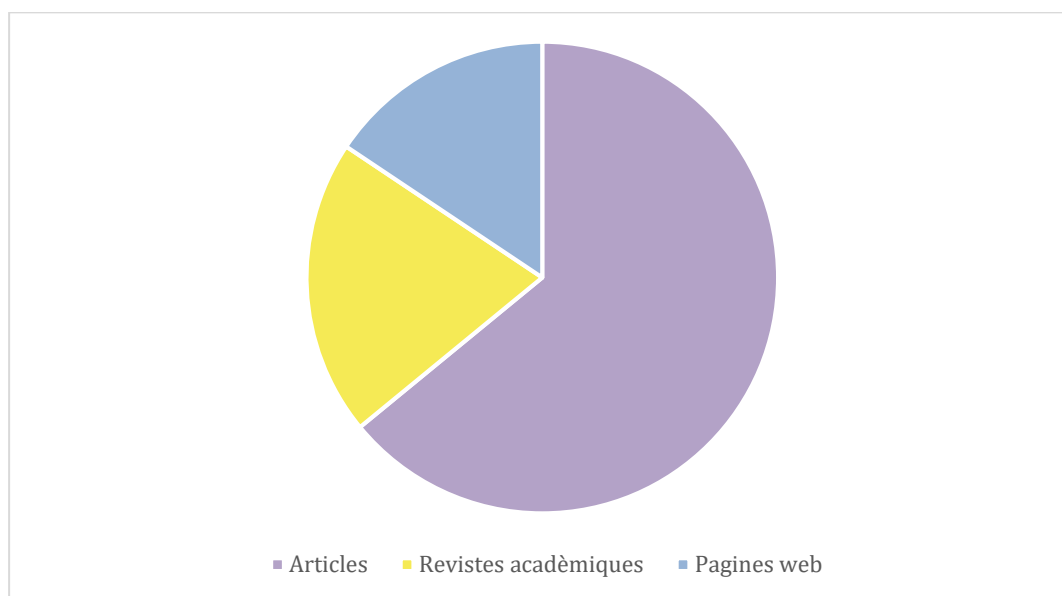
II. Objectius

D'acord amb el que acabem d'exposar, ens proposem assolir els objectius següents:

- Investigar el passat i el present de l'escola a través de la fotografia
- Realitzar i analitzar un repertori de fotografies escolars al llarg del període comprès entre 1905 i 2006
- Dissenyar una proposta didàctica centrada en la història i la praxis de la fotografia

III. Fonts i mètodes

Les fonts emprades per satisfer la demanda d'informació que requeria aquest treball podríem dir que són, en major part, articles d'investigació vinculats a una universitat o revista acadèmica. En menor proporció trobem pàgines web i llibres.

Cal dir, que en tots els casos s'ha tractat de que aquesta informació sigui el més fiable i contrastada possible, de tal manera que la informació extreta i amb la qual s'ha treballat sigui totalment de pes. També, es fa necessari esmentar que tot i que no és una qüestió que de primeres sembli gaire explorada, si que es troben multitud de treballs que la aborden en diversos aspectes. Així que el que semblava que seria una recerca difícil, ha resultat ser tot el contrari, ja que, tots els documents trobats i seleccionats, han estat útils i de qualitat.

El mètode de recerca emprat per excel·lència en aquest procés, han estat les bases de dades, amb les quals simplement introduint algunes paraules clau ha estat suficient per trobar el què cercàvem. Algunes de les bases de dades utilitzades, entre d'altres:

- Dialnet
- Redined
- Google Scholar

A més a més, també cal esmentar la biblioteca de la Universitat de les Illes Balears, una base de dades amb gran magnitud d'informació arxivada en diverses categories, que dona la possibilitat de consultar documents en línia i a les diverses biblioteques físiques del Campus.

Gairebé en la seva totalitat els documents en els quals basem aquest treball pertanyen a les matèries d'Història i Ciències de l'Educació pel fet de què ens trobem immersos en aquest món i el paper clau que esdevenen aquestes imatges en l'univers de l'educació. Cal esmentar que tot i això, trobem un llibre on M. Mulet duu a terme un recull d'imatges de Mallorca i, que per tant, vincularíem a la temàtica de la fotografia.

Pel que fa al treball de camp, el que podia semblar una recerca enrevessada i de resultats poc òptims, ha estat prou satisfactòria, ja que, no érem conscients de l'interès i curiositat que ha despertat i desperta aquesta temàtica. A més a més, els documents emprats són en la seva totalitat signats per membres de claustre de la Universitat de les Illes Balears, el que en el nostre cas facilita la comunicació amb els autors d'aquests.

Per altre banda, i en contrast amb la facilitat que ha esdevingut trobar documents relacionats amb el nostre tema d'estudi, la recopilació d'imatges ha resultat una mica més complicada. Cal dir, que tot i comptar amb la col·lecció que el Grup d'Investigació Educativa de la Universitat de les Illes Balears té la seva disposició, i algunes imatges recopilades al llibre de M. Mulet, les fotografies de record escolar de particulars en la seva majoria són difícils de recuperar. Durant la realització del recull fotogràfic ens hem trobat amb dues situacions: 1) existeix una col·lecció d'imatges de record escolar però o bé és reduïda o les imatges estan tan deteriorades que en el procés de digitalització es perd gran part d'informació, 2) existien imatges però el propietari s'ha desfet d'elles o aquestes estan perdudes a un calaix o caixa. Per altre banda, també hem trobat casos en que la col·lecció d'imatges es privada i propietari prefereix que aquestes no surtin de l'àmbit familiar.

Malgrat les dificultats, finalment s'ha pogut dur a terme un recull d'imatges prou ric com per continuar endavant amb la proposta inicial.

IV. Estructura i desenvolupament dels continguts

L'estructura emprada per aquest treball tracta de ser el més comprensiva i atractiva possible, de tal manera que amb una lectura lineal o només dels punts més reveladors, es pugui entendre el propòsit de la qüestió, els objectius que es volen assolir i com s'abordaran, i com es pretén desenvolupar tot el procés.

D'aquesta manera en la introducció s'exposa la justificació en la que s'evidencia la importància d'aquest treball, s'exposen els principals objectius que es volen assolir, i els tipus de font emprades.

A continuació, es realitza un estat de la qüestió, és dir, els estudis previs existents, qui s'ha referit a aquest tema i de quina manera ho ha fet i quines conclusions se n'han extret, per tal de que aquest sigui en nostre punt de partida i poder realitzar un examen profund i contrastat de la qüestió.

Després, és el moment de presentar la nostra proposta, en que cal detallar tots els detalls i punts dels processos duts a terme, amb l'objectiu de que aquesta sigui el més útil possible i, per tant compleixi la seva màxima funció, ser posada en pràctica i que amb ella es puguin aconseguir totes les fites marcades.

Tot seguit, es presenten les conclusions, que a aspectes pràctics, són una reflexió global de tot el que s'ha exposat amb anterioritat, de manera que es pugui ser conscient d'aquells aspectes que s'han abordat correctament i d'aquells punts que caldria millorar.

Així doncs, qualsevol persona familiaritzada amb la matèria o no, és capaç de comprendre la informació compresa en aquest document, i depenent de la necessitat per la qual acudeixi a ell serà precisa una lectura més aprofundida o amb la lectura d'alguns apartats serà suficient.

2. Marc teòric

La fotografia de record escolar s'ha convertit en una font d'estudi per diversos grups d'investigació. Des de la Universitat de les Illes Balears s'han publicat diversos estudis i treballs amb aquesta temàtica. Entre els què comprenen aquest grup de publicacions es fa necessari destacar «*Fotografia i construcció de la memòria escolar*» de Sara González i Xisca Comas (2016), ambdues membres del claustre de la Universitat de les Illes Balears. En aquest treball, les autores realitzen un anàlisi profund de la finalitat d'aquestes imatges, el significat d'aquestes, així com el seu pes en la construcció de la memòria històrica i col·lectiva. Destaquen les diverses característiques d'aquestes imatges, diferències i similituds que presenten unes i altres depenent de la cultura en la qual s'emmarquen, ja que, el fenomen de la fotografia de record escolar, diuen, no és exclusiva del nostre país, sinó que en podem trobar exemplars arreu, però sempre amb la mateixa finalitat.

Per altre banda, cal referir-se a «*La fotografia en els llibres commemoratius dels centres escolar 1939-1975*», de la mà de Comas, González i Fullana (2014) que una vegada més ens fan un recorregut per la història de l'escola i ens porten a analitzar els llibres commemoratius, replets d'imatges capturades en l'àmbit escolar, que esdevenen imprescindibles en aquest tipus de llibres. Tot i que el patró d'imatges que podem trobar en un llibre commemoratiu no és gaire clar, si que hi podem trobar una fet en comú, i és que “*les imatges tenen més a veure amb la idea d'educació i amb la missió de la institució promotora que no amb la realitat escolar quotidiana*”. És a dir, aquelles fotografies que apareixen són d'actes de rellevància i, la iconografia en cada cas, és proporcional a la importància de l'acte retratat.

En l'àmbit de la Universitat de les Illes Balear, cal fer referència a *Educació i història*, revista en la qual s'inclou un article de Isabel Argerich, «*Imatges fotogràfiques de temàtica educativa en col·leccions i arxius públics i privats, 2010*», que ha jugat un paper prou important a l'hora de contrastar informació en l'elaboració del present treball.

També cal fer esment al llibre de M. Mulet «*Fotografia a Mallorca: 1839-1936*» (2001), que tot i que es tracti únicament d'una recopilació d'imatges i no ens pugui revelar més informació de la que ja hi ha en les mateixes, hi trobem algunes d'aquelles fotografies de record escolar que han ampliat la nostra allau d'imatges.

En la recerca de documents relacionats amb el nostre tema d'estudi, s'han trobat també treballs relacionats amb altres tipus de fotografia poc convencionals, la fotografia postmortem. En aquest cas de «*Fotografía, infancia y muerte: el álbum familiar y los retratos postmortem como instrumentos de construcción social de la memoria*» (2015), de Xavier Motilla i, una vegada més, Sara González, es fa una reflexió sobre aquesta tendència que va tenir el seu auge en els segles XIX i XX. Tot i que, aquest document es surt una mica de la temàtica en qüestió, el treball reafirma la importància de la fotografia en quant a construcció intencionada d'una memòria ja sigui d'un difunt o d'una activitat en concret. Per això, es fa necessari el seu esment, ja que, en el context en què ens trobem avui dia, en què tots disposem d'una càmera o d'un dispositiu amb càmera, una imatge pot no tenir necessàriament una simbologia tan marcada.

Finalment, cal fer referència a la fotografia didàctica, és a dir, a la fotografia portada l'aula. Per això cal referir-nos a «*La fotografía como recurso didáctico*», 2011, un article que podem trobar en el volum 12 de la revista *Temas para la educación*. En aquest els autors realitzen una revisió d'aquells conceptes i d'aquelles matèries en les que seria aplicable la fotografia, arribant a la conclusió de què la fotografia ajuda als nostres alumnes a adquirir i aplicar coneixement referits a un tema, de tal manera que l'aprenentatge deixa de ser un fet merament teòric, passant a ser més lúdic i pràctic.

Partint d'aquests punts de vista el què podem deduir és que la fotografia de record escolar esdevé encara avui en dia una font d'informació i d'estudi molt amplia, que varia segons el context cultural i temporal en el qual trobem les imatges, però que sempre tenen un mateix objectiu, mostrar, amb major o menor objectivitat, la realitat escolar. Tal vegada, els icones que trobem tenen relació amb aquesta "objectivitat" de la qual ens parlaven Comas i González, ja que, com comenten en les seves publicacions, la captura d'aquestes imatges ha estat premeditada i intencionada i, en conseqüència allò que reflecteixen també ho és. Per altre banda, no podem deixar de costat el paper que juguen aquestes imatges en la memòria tant escolar com del col·lectiu que s'hi veu representat, perquè, tot i que en un primer moment la fotografia en concret pertany a un individu amb el pas del temps, forma part, també, en aquest cas de la història de la educació.

Per tant, el què en un primer moment semblava una recerca en la qual s'obtidrien pocs resultats i de rellevància dubtosa, ha estat un descobriment de la curiositat que han despertat i

despertem aquestes imatges, que en la majoria de casos quedaven al fons d'un calaix. Tant és així, que aquelles fotografies de la infantesa emmarcades a casa de l'àvia o perdudes dins caixes al prestatge més alt del menjador cobren vida i ens contenen una història, una història que algú volia transmetre, que un nen (ja adult) va interpretar i que algú va plasmar, repleta d'ícones que algú va col·locar amb molt de compte, construint així, una memòria.

3. Creació d'un repertori propi.

A continuació es presenta una petita recopilació d'imatges pròpies amb les quals s'ha dut a terme un anàlisi per tal de donar sentit al present treball.

Juan i Bernardo 1969-1970

Colegio Nuestra Señora de la Esperanza (Palma)

Catalina Maria 1967-1968

Les Trinitàries (Binissalem)

Nens i nenes 2005 – 2006

Institut Ramon Llull (Palma)

*COLLÈGE SAINT JOSEPH DE CLUNY
BARCELONE 1923-1924*

Les nenes 1923-1924

Collège Saint Joseph de Cluny (Barcelona)

Catalina Maria II 1970 – 1971
La Caritat (Binissalem)

Els nens 1905 – 1906
Colegio de San Agustín (Barcelona)

D'excursió I 1967 - 1968
Les Trinitàries (Binissalem)

D'excursió III 1973 – 1974
La Caritat (Binissalem)

D'excursió II 1967 – 1968
Les Trinitàries (Binissalem)

La pilota 1968 – 1969

Nuestra Señora de la Esperanza (Palma)

Sant Antoni 2002 – 2003

CEIP Rafal Vell (Palma)

Entre les imatges recopilades, trobem fotografies que daten des del 1905 fins al 2006.

Tot i tractar-se de fotografies d'edats diverses, de distintes escoles situades a llocs diversos, podem apreciar característiques que són comuns en totes elles, com per exemple, la disposició ordenada dels infants. Tant en el cas de les fotografies grupals com individuals, els alumnes es troben disposats d'una manera determinada, en files, en files escalonades o en cercles, com és el cas de la fotografia *La pilota*.

Per altra banda i, com comentaven alguns autors, les imatges eren més freqüents en ocasions especials, per tal de capturar aquell moment que sortia de l'àmbit quotidià, així doncs trobem imatges de celebracions, *Sant Antoni*, entrega d'un premi, *La pilota*, o d'excursions.

També observem que en les fotografies més antigues apareixen només nens o nens, la qual cosa ens indica que es tractava d'escoles segregades per sexes, que tot i que avui en dia hagin quedat gairebé desfasades, durant molts d'anys es consolidaren com l'únic model d'escola existent.

En alguns casos, observem al nen com una projecció de l'adult, escrivint, envoltat de llibres o objectes que representen la intel·ligència o la saviesa. Tot això formant part d'un conjunt de pretensions i aspiracions creades pel propi adult en comptes de pel nen, és a dir, la imatge d'allò que es vol aparentar ser. Aquest fet el veiem present en les fotografies en què els

individus mostren una expressió seria, tal vegada com a mostra de disciplina per part dels alumnes i control per part de l'adult. No és el cas del nostre recull, però en moltes fotografies de record escolar veiem una clara tendència masculista, en el que es reserven les pepes i les labors domèstiques a les nenes, i els cotxes i els oficis de més prestigi als nens.

En tot cas, aquestes imatges formen part de la història de l'escola i la memòria col·lectiva. Sigui menor o major l'evolució observable en elles, cal ser conscient de que moltes de les característiques i elements presents en les imatges d'antany perduren en la actualitat i perduraran en el futur.

Cal dir, que en un primer moment aquesta recopilació pretenia incorporar fotografies de record escolar extretes d'altres fonts a més de la pròpia, per tal de poder dur a terme un anàlisi i estudi més complet. Tot i això, aquestes no s'han adjuntat, ja que, finalment el propòsit d'aquesta activitat era la creació d'un repertori propi, amb imatges pròpies amb les quals em senti identificada i reflectida.

4. Proposta didàctica: Records d'escola

A continuació presentem la proposta didàctica associada al present treball. Es tracta d'una unitat didàctica amb un objectiu clar, la construcció d'una exposició de fotografies, en què els alumnes, les famílies i la comunitat educativa s'hi vegin representats, de tal manera que la unió d'aquestes tres elements sigui conseqüent.

Com ja s'ha esmentat amb anterioritat les fotografies de record escolar formen part de la memòria col·lectiva i de la història de l'escola en totes les seves etapes, per tant, creiem que aquestes són un bon punt de partida per engrescar i implicar de manera activa als nostres alumnes, ja que, intentarem que l'escola esdevingui per a ells un factor comú entre ells mateixos i les persones que els envolten en el seu dia a dia.

Contextualitzem aquesta unitat didàctica al sisè curs d'Educació Primària, una etapa de canvi, en què l'infant creix i madura, deixa l'escola i es fa una mica més adult. Aquest, sembla el moment idoni per tractar els records, ja que, es troben en un moment en què ells mateixos són conscient de la seva evolució. El fi d'aquesta unitat didàctica és construir el record escolar d'aquests alumnes partint de les fotografies que en molts de casos han romàs

durant molts d'anys a un calaix, a una caixa o dins un àlbum i que ara veuen la llum un altre cop, per formar part del record del fi d'una etapa.

CURS	6è de Primària		
ÀREA	Educació Artística	BLOC	Educació audiovisual i Expressió artística
OBJECTIUS	<ul style="list-style-type: none"> - Estimular l'esperit crític - Despertar l'interès per la fotografia. - Unir la comunitat educativa de l'escola i les famílies. - Incrementar l'interès dels infants i les famílies per la història de l'escola, a través de les seves imatges. - Reflexionar sobre la història i l'evolució de l'escola. - Definir el concepte de simbologia i revelar la seva importància. 		
COMPETÈNCIES	<ul style="list-style-type: none"> - <u>Competència digital</u>. Utilitzar de manera eficaç i segura els recursos TIC, per tal d'accedir a coneixement. Emprar programes d'edició d'imatges. - <u>Aprendre a aprendre</u>. Desenvolupar conscientment el coneixement propi i aplicar aquells conceptes ja apresos. - <u>Competències social i cívica</u>. Treballar en equip. Desenvolupar actituds relacionades amb aspectes de respecte, cooperació i tolerància. - <u>Sentit d'iniciativa i esperit emprenedor</u>. Generar la capacitat de treball individual i iniciativa pròpia. - <u>Consciència y expressions culturals</u>. Valorar de forma crítica accions i manifestacions de la societat. <i>Concebre i valorar la fotografia com a expressió artística.</i> 		

Educació audiovisual

- Observació i diferenciació d'aspectes i característiques de les imatges fixes.
- Experimentació amb elements bàsics segons la forma, la direcció i la situació espacial.
- Reconeixement de les diferents modalitats de fotografia (retrat, retrat grupal...).
- Realització de fotografies amb diferents enfocaments i tipus de plans.
- Utilització de recursos digitals per elaborar produccions artístiques.
- Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per tractar, dissenyar i animar imatges i per difondre els treballs elaborats.
- Coneixement de la necessitat del consentiment de les persones per difondre'n imatges i de les conseqüències de no complir-ho.

Expressió artística

- Indagació sobre les possibilitats plàstiques i expressives d'elements naturals i artificials.
- Recerca de les possibilitats del color (contrasts, variacions i combinacions) mesclant diverses classes de pintura i apreciament dels resultats sobre diferents suports.
- Aplicació de colors (complementaris, oposats i tonalitats) de forma intencionada.
- Classificació de textures i tonalitats i apreciació de formes naturals i artificials explorades des de diferents angles i posicions.
- Construcció d'estructures i transformació d'espai utilitzant els conceptes bàsics de composició, equilibri i proporció.
- Respecte i valoració de les pròpies produccions artístiques i de les dels altres.
- Planificació i elaboració d'un esbós a partir d'una idea original i creativa.
- Creació d'obres amb tècniques mixtes segons un procés planificat.

¹ Illes Balears. Decret 32/2014, de 18 de juliol. Currículum de l'educació primària a les Illes Balears. Annex del Decret 32/2014, Educació Artística.

	Criteris d'avaluació	Estàndards d'aprenentatge
<p style="text-align: center;">CRITERIS D'AVALUACIÓ I ESTÀNDARDS D'APRENTATGE²</p>	<p>1. Aproximar-se a la lectura, l'anàlisi i la interpretació de l'art i les imatges fixes en els seus contextos culturals i històrics, comprendre de manera crítica el seu significat i funció social i ser capaç d'elaborar imatges noves a partir dels coneixements adquirits</p> <p>2. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació de manera responsable per cercar, crear i difondre imatges fixes i en moviment.</p> <p>3. Identificar l'entorn pròxim i l'imaginari, i explicar-ne les característiques amb un llenguatge plàstic adequat.</p> <p>4. Representar de forma personal idees, accions i situacions amb els elements que configuren el llenguatge visual.</p> <p>3. Fer produccions plàstiques seguint pautes elementals del procés creatiu, experimentant, reconeixent i diferenciant l'expressivitat dels diferents materials i tècniques pictòriques i triant les més adients per fer l'obra planejada.</p> <p>5. Imaginar, dibuixar i elaborar</p>	<p>1. Analitza de manera senzilla i utilitzant terminologia adient imatges fixes tenint en compte la grandària, el format, els elements bàsics (punts, rectes, plans, colors, il·luminació, funció...).</p> <p>2. Coneix l'evolució de la fotografia del blanc i negre al color, de la fotografia en paper a la digital, i valora les possibilitats que ha proporcionat la tecnologia.</p> <p>3. Reconeix els diferents temes de la fotografia.</p> <p>4. Fa fotografies utilitzant mitjans tecnològics i posteriorment analitza si l'enquadrament és el més adient al propòsit inicial.</p> <p>5. Utilitza programes informàtics senzills d'elaboració i retoc d'imatges digitals (copiar, tallar, enganxar, modificar la grandària, el color, la lluentor, el contrast...), que li serveixin per il·lustrar treballs amb textos</p>

² Illes Balears. Decret 32/2014, de 18 de juliol. Currículum de l'educació primària a les Illes Balears. Annex del Decret 32/2014, Educació Artística.

	obres amb diferents materials.																																													
METODOLOGIA	<ul style="list-style-type: none"> - Treball cooperatiu - Mètode 1, 2, 4 - Converses 																																													
TEMPORALITZACIÓ	<p>Aquesta unitat didàctica es desenvoluparà al llarg d'un trimestre, amb 2 sessions per setmana.</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>SESSIÓ</th> <th>ACTIVITAT</th> <th>SESSIÓ</th> <th>ACTIVITAT</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>11</td> <td>6 (sortida)</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>2</td> <td>12</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>3</td> <td>13</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>4</td> <td>14</td> <td>7</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>4</td> <td>15</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>5</td> <td>16</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>5</td> <td>17</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>5</td> <td>18</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>5</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>10</td> <td>5</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		SESSIÓ	ACTIVITAT	SESSIÓ	ACTIVITAT	1	1	11	6 (sortida)	2	2	12	7	3	3	13	7	4	4	14	7	5	4	15	8	6	5	16	8	7	5	17	8	8	5	18	8	9	5			10	5		
SESSIÓ	ACTIVITAT	SESSIÓ	ACTIVITAT																																											
1	1	11	6 (sortida)																																											
2	2	12	7																																											
3	3	13	7																																											
4	4	14	7																																											
5	4	15	8																																											
6	5	16	8																																											
7	5	17	8																																											
8	5	18	8																																											
9	5																																													
10	5																																													
CONEIXEMENTS ESPECÍFICS (fotografia)	<p>Per a la realització d'aquesta unitat didàctica, és necessari l'aprenentatge d'alguns conceptes bàsics de la fotografia, tant a l'hora de fotografar com en el moment d'edició de les imatges. Els termes que nosaltres treballarem seran:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Enfocament - Llum - Contrast - Saturació - Ombra - Enquadrament 																																													

- Color

ACTIVITATS

ACTIVITAT 1. Acabem una etapa

En aquesta activitat el nostre objectiu serà introduir el tema del qual tractarà el nostre projecte, el record escolar i la fotografia. Per fer-ho iniciarem una conversa amb els nostre alumnes. El fet de què ens trobem en el darrer curs escolar, és a dir, sisè, és l'excusa perfecta per tractar el nostre tema, ja que, el context facilitarà la comprensió i implicació dels nostres alumnes.

Per tant, a través d'una conversa que iniciarà el propi mestre parlarem de conceptes com el fi d'una etapa, els records, la importància dels nostres records.

Cal dir, que en tot cas el que es busca es una participació activa de tot l'alumnat i que aquest es vegi reflectit en el tema de la conversa. Per altra banda, el mestra tractarà de reconduir i engrescar la conversa a través de preguntes, i intervencions diverses que provoquin reaccions en els alumnes.

Durant aquesta activitat assignarem rols rotatius a dos dels nostres alumnes, per tal de que siguin ells mateixos els encarregats de gestionar la conversa:

- El secretari: anota a una llibreta específica les aportacions que van fent els seus companys.
- El moderador: és l'encarregat de donar els torns de manera ordenada als nens i nenes que voluntàriament participen de la conversa.

A l'hora de dur a terme la conversa, cal tenir en compte:

- Contextualitzar la conversa amb la situació amb la qual es va originar o amb una pregunta.
- Escoltar les diferents idees i intervencions dels alumnes i treure'ls-hi el màxim profit, fer preguntes sobre les aportacions de manera que tots els alumnes participin de manera activa.
- Afavorir i fomentar la participació de tots els alumnes en la conversa.
- Anotar les idees que van sorgint durant la conversa.
- Dur a terme una recopilació, de tant en tant, del que s'ha anat parlant.
- Tancar la conversa de manera que tots quedin satisfets.

ACTIVITAT 2. Hora d'investigar

Una vegada introduït el tema, ens endinsarem una mica més en el nostre projecte. Demanarem als alumnes que per grups de 4, aproximadament, realitzin una recerca i recull d'imatges de record escolar, és a dir, aquelles imatges de quan érem nens i a l'escola ens feien una fotografia de record. En cap cas restringirem les imatges a un període de temps, pel fet de que en algunes ocasions aquest tipus de fotografies no es conserven o es perden, per tant, qualsevol mostra que els alumnes puguin aportar serà vàlida.

En aquesta sessió serà necessari, revisar la conversa anteriorment mantinguda, per tal de contextualitzar l'activitat. Per altra banda, també haurem de donar alguns criteris per a l'elecció de les imatges, com podria ser assignar-les una data aproximada, que siguin en l'àmbit de l'escola o comptar amb el consentiment dels seus propietaris.

En tot cas es podrà tractar de fotografies físiques o, en el seu defecte, fotografies digitals d'aquestes.

ACTIVITAT 3. La nostra recopilació

En aquesta activitat farem una posada en comú de totes les imatges que tant nosaltres com els nostres alumnes hagem pogut trobar. L'objectiu d'aquesta activitat va una mica més enllà de mostrar als altres el que hem trobat, es tracta de compartir les imatges que persones pròximes a nosaltres ens han deixat, es tracta de compartir un record, un moment, una anècdota d'una persona que coneixem.

Les imatges físiques es passaran per taules perquè tots els alumnes tinguin la oportunitat de veure-les i que siguin digitals es projectaran a la pissarra digital, de manera que tots els alumnes seran testimonis del record de les persones retratades a les imatges.

ACTIVITAT 4. L'escola del passat, escola del present i escola del futur

A partir de la recopilació que obtinguérem a la sessió anterior, farem una petita classificació, destriant aquelles imatges que semblen més antigues de les que s'acosten més als nostres dies.

Una vegada tinguem triades les imatges més antigues separades de les més modernes, separarem l'aula en els diversos grups de treball, de tal manera que uns grups de treball tinguin imatges antigues, uns altres grups imatges modernes i altres grups, es quedin, de moment sense imatges. Projectarem o passarem les imatges per l'aula de nou, demanant als nostres es fixin amb més detall en els elements que hi apareixen, com per exemple el fons de la imatge, els objectes que envolten el model, l'acció

que porta a terme el model, la roba que porta el nen de la imatge, la seva expressió, si es tracta d'una imatge individual o col·lectiva...

Mentre els grups amb imatges realitzen aquesta tasca els que s'han quedat sense hauran d'activar la seva imaginació i creativitat, ja que, seran els encarregats d'imaginar com serà l'escola del futur i quins elements podrien aparèixer a una fotografia de record del futur.

Una vegada analitzades totes les imatges i imaginada l'escola del futur i, tenint com a model *School* de Marlene Dumas, demanarem als nostres alumnes que elaborin un esbós dels elements més importants per recrear una fotografia de record escolar del passat, del present i del futur.

En la segona part d'aquesta activitat, serà important l'aplicació del mètode 1,2,4, ja que, els alumnes realitzaran de manera individual el seu esbós, que després hauran de compartir amb un company, creant una nova versió dels dos i, finalment amb la resta de companys del grup per tal d'obtenir l'esbós definitiu.

ACTIVTAT 5. El decorat

Una vegada tinguem els esbossos de cada un dels grups, començarem amb la construcció dels decorats per a les fotografies que més tard realitzarem.

En aquesta activitat, es prolongarà diverses setmanes, segons sigui necessari, els alumnes crearan de 0 tres decorats que serviran per recrear les fotografies del present del passat i del futur. Aquesta taca haurà d'incloure l'elaboració d'un fons, dos elements a través dels quals es pugui deduir de quina època es tracta i vestuari adient a l'època.

En aquesta activitat tractarem de treure tot el potencial dels nostres alumnes tant a nivell creatiu i imaginatiu com artístic, a l'hora que prenen decisions i treballen en grup de manera autònoma.

Per a aquesta activitat cal determinar el material del qual els alumnes disposaran, que en aquest cas es tractarà tant de materials plàstic com reciclats que els alumnes creguin adients al seu projecte de decorat.

Aquesta activitat la dividirem en tres moments:

- Planificació (amb esbós)
- Recopilació i elecció del material
- Elaboració

MATERIALS

- Paper continu de color diversos
- Papers i cartolines de color i mides diverses
- Pinzells
- Retoladors
- Pintures de fusta
- Pintures de cera
- Temperes
- Materials reciclats que els alumnes puguin aportar
 - Roba i accessoris
 - Objectes
 - Objectes reciclats que es puguin transformar

ACTIVITAT 6. Anem al museu

Per a aquesta activitat programarem una sortida al museu Caixa Fòrum de Palma. En aquesta visita tindrem accés a l'exposició *Tierras de sueños*, per tal d'analitzar tots els elements presents a una exposició.

Per tant, per grups, una vegada més, demanarem als nostres alumnes que durant la visita al museu anotin aquells elements o textos que veuen, ja que, més tard seran ells els encarregats de redactar-los.

ACTIVITAT 7. Comissariat

La finalitat de les activitats que conformen aquesta unitat didàctica és la inauguració d'una exposició de les imatges recopilades durant tot el procés, de tal manera que famílies, alumnes i comunitat educativa s'hi vegin implicades i representades creant una unió entre aquests tres àmbits.

L'escola serà l'espai que ocupi la nostra exposició, així no només hi tindran accés els alumnes i el professorat, sinó també les famílies de tota l'escola, la comunitat educativa i tot el personal present al centre.

Per a que la inauguració i l'exposició siguin possibles, cada grup haurà de realitzar diverses tasques compreses en el comissariat d'una exposició.

- Textos de sal. Són aquells textos de corresponen a cada bloc d'una exposició, en el nostre cas concret, escola del passat, present i futur, per tant, els grups que treballin els

mateixos blocs s'hauran d'ajuntar i elaborar l'escrit conjuntament.

- Textos de sala. Els alumnes hauran d'elaborar un petit comentari per cada àmbit, és a dir, organitzar en el grups inicials redactaran un text sobre les imatges que han treballat.
- Carteles. Els alumnes hauran d'escriure un petit comentari per cada imatge o grup d'imatges.

Per altra banda, és necessari incloure unes intervencions que en el nostre cas concret es tractarà dels esbossos que realitzaren el alumnes en una de les activitats passades.

Per acabar, la nostra exposició comptarà amb un espai interactiu. Els decorats elaborats pels nostres alumnes serviran de fons a les fotografies que realitzarem a tots els assistents a l'exposició durant aquesta.

ACTIVITAT 8. Preparem la inauguració

Aquesta activitat inclourà totes aquelles tasques de preparació de la nostra exposició:

- Disposició i col·locació dels elements de la nostra exposició: fotografies recopilades, textos de sal, textos de sala, carteles i intervencions.
- Preparació de l'estudi de fotografia, amb els diversos fins i elements que els nostres alumnes hauran creat.
- Petit curs de fotografia: durant la inauguració els nens seran els encarregats de treure les fotografies als visitants, per tant, els dies previs a aquesta rebran una breu formació en què els alumnes aprendran com funciona la càmera que faran servir, així com nous conceptes relacionats directament amb la fotografia.

INAUGURACIÓ

Durant la inauguració de la nostra exposició els alumnes seran els encarregats de donar tota aquella informació que se'ls requereixi així com de realitzar les fotografies de record escolar amb els decorats que ells mateixos han creat.

L'objectiu d'aquesta unitat didàctica és unir tres àmbits implicats en la educació dels infants, que moltes vegades, malauradament, es veuen dissociats. Volem engrescar les famílies, que es vegin implicades al món escolar, als mestres i la comunitat educativa, però sobretot als nostres alumnes. Volem que siguin conscients que acaben una etapa importantíssima en la seva vida, i que en comença una de nova, però sobretot, volem que prenguin consciència de que els seus records també són de

totes aquelles persones que els acompanyen al llarg de les diverses etapes de la vida i que val la pena guardar-los.

AVALUACIÓ

L'avaluació d'aquesta unitat didàctica es durà a terme de manera grupal i de forma d'autoavaluació, és a dir, els alumnes s'avaluaran a ells mateixos per grups. En l'avaluació diferenciarem tres moments: anàlisi de les imatges, construcció dels decorats i finalment la preparació de la inauguració. Per avaluar aquests tres moments elaborarem una rúbrica en la que els ítems a avaluar seran resultat d'un consens entre mestre i alumnes, així l'alumne té l'oportunitat de formar part del procés d'avaluació d'una manera molt més activa.

L'avaluació en cap cas pretén tenir com a nucli d'aquesta un fet concret, sinó que intenta recollir de la manera més justa l'evolució dels l'alumne i no tant en el desenvolupament d'aquest en una activitat determinada.

5. Conclusió

Una vegada arribats a aquest punt, després d'haver analitzat i estudiat diversos exemple de fotografia de record escolar, i haver realitzat una proposta didàctica en que aquestes són el punt de partida, confirmem la consecució dels objectiu prèviament proposats.

Gràcies a tot aquest procés som capaços de determinar que les diferències entre l'escola del passat i del present no són apreciables en la seva totalitat a través de les fotografies de record escolar, ja que, per una banda, en molts de casos el que veiem en les imatges es una mera pretensió d'allò que ens agradaria ser. I per altra banda, encara trobem presents algunes de les característiques del què es podria anomenar escola del passat en l'escola del present, com podrien ser la disposició estrictament ordenada dels alumnes o la presència d'uniformes. En aquest àmbit també hi podríem emmarcar la religió i la presència de símbols referents a aquesta en les imatges de record escolar, ja que, tot i que en el passat, aquesta presència fos molt més evident, actualment encara trobem aquestes representacions en imatges d'escoles catòliques.

De la mateixa manera, hem pogut trobar alguns elements en comú com podria ser l'eventualitat de la presa de fotografia, fent-se més freqüent en esdeveniments formals o de caràcter festiu o moment determinats del curs com l'inici o el final.

Tal vegada una característica cada cop menys present sigui la del nen com a projecció de l'adult, és a dir, la imatge d'aquell nen envoltat de llibres i objectes afins a una professió, que pretén ser un adult exemplar sembla que va desapareixent.

Amb el recull present en aquest treball, confirmem algunes de les conclusions que s'han exposat anteriorment.

Pel que fa a la proposta didàctica, tot i no haver estat possible la seva posada en pràctica, té una intencionalitat molt marcada per tal d'aconseguir els objectius que es proposa essent per una part, la unió dels tres elements essencials del món escolar -comunitat educativa, famílies i alumnes- i per altre banda i sobretot la creació d'un record escolar a través del record dels altres.

Cal esmentar, que tot i que el recull propi ha complert amb les expectatives i la funció que se li volia donar en un primer moment, tal vegada es podria haver ampliat el repertori, de manera que hi tinguessin presència més imatges més properes a l'actualitat, així com ampliar el recull d'imatges a altres escoles d'arreu, per tal de què el nostre allau hagués estat més divers i complet i ens hagués aportat una gran magnitud d'informació prou rellevant.

Finalment, en el cas de la proposta didàctica, pot ser hi manca tot el procés d'avaluació posterior a la seva posada en pràctica, de manera que, els canvis que realitzem sobre aquesta quedin subjectes únicament al nostre propi criteri i intuïció. Per tant, per tal de poder avaluar la funcionalitat i l'eficiència de la proposta, així com del grau de consecució dels objectius marcats, es fa necessària la execució pràctica de la unitat didàctica.

Per concloure, cal dir que, personalment, penso que aquest treball ha superat totes les expectatives, ja que, del tema que semblava que suposaria una dificultat, ha resultat ser tot un allau d'informació i d'interès col·lectiu que fins al moment era desconegut per a mi.

Ha estat un procés molt revelador i emotiu el fet de descobrir que aquelles fotografies que guardem a un calaix, a un prestatge del menjador o a una caixa o, fins i tot que de vegades ja ni tan sols conservem, són més que imatges, són més que records de quan anàvem a l'escola.

Ens impliquen a tots i cada un de nosaltres en un record col·lectiu, formant entre tots una part fonamental de la història de l'escola.

7. Bibliografia

- <http://gedhe.uib.cat/inventari/>
- Esteban Mateo, L. (1997). Los catálogos de librería y material de enseñanza como fuente iconográfica y literario-escolar. *Historia De La Educación*, 16, 17-46. Recuperat de http://campus.usal.es/~revistas_trabajo/index.php/0212-0267/article/view/10526/10940
- Motilla X., Sureda B., González S., & Comas F (2014). La fotografia en els llibres commemoratius dels centres escolars (1939-1975). *Imatges de l'escola, imatge de l'educació: Actes de les XXI Jornades d'Història de l'Educació* (pp. 147-158). Universitat de les Illes Balears.
- Mulet, M. J. (2001). *Fotografia a Mallorca: 1839-1936*. Lunwerg Ed.
- Gómez, S. G, M. S., & Rubí, F. C. (2016). *Fotografía y construcción de la memoria escolar*. Essays and Researches, 215.
- Gómez, S. G., & Motilla X. (2016). La fotografía postmortem infantil y su papel en la evocación del recuerdo y la memoria. *Mors certa, hora incerta. Tradiciones, representaciones y educación ante la muerte* (pp. 39-66). FahrenHouse Ediciones.
- Argerich, I. (2010). Imatges fotogràfiques de temàtica educativa en col·leccions i arxius públics i privats. *Educació i Història: revista d'història de l'educació*, (15), 55-72.
- Federación de Enseñanza de CCOO de Andalucía (2011). La fotografía como recurso didáctico. *Temas para la Educación*, (12).
- Illes Balears. *Decret 32/2014, de 18 de juliol. Currículum de l'educació primària a les Illes Balears. Annex del Decret 32/2014, Educació Artística.* http://weib.caib.es/Normativa/Curriculum_IB/primaria_lomce/curriculum_educacio_artistica.pdf

